

Andrzej FRYŚ

Towarzystwo Miłośników Andrychowa

Sztandar dla 6 Pomorskiej Dywizji Piechoty „ludowego” Wojska Polskiego¹. Mało znane wydarzenie w powojennym Andrychowie

Wstęp

27 stycznia 1945 r. oddziały 140 Dywizji Strzeleckiej 38 Armii IV Frontu Ukraińskiego Armii Czerwonej oswoodziły Andrychów spod okupacji hitlerowskiej. Natychmiast po wyzwoleniu przystąpiono do gaszenia podpalonej przez okupanta, istniejącej od 1907 r. Tkalni Braci Czczowiczka², która po odbudowaniu została wkrótce upaństwowiona, przyjmując kolejno nazwy: Państwowe Zakłady Przemysłu Bawełnianego i Andrychowskie Zakłady Przemysłu Bawełnianego (jeszcze później AZPB „Andropol”). Uruchomiono także (i upaństwowiono) tartak, który przed wojną należał do rodziny Bobrowskich. Andrychowianie wracający z robót przymusowych w przemyśle zbrojeniowym w Rzeszy, którzy chcieli nadal pracować w wyuczonych tam zawodach tokarza czy frezera, założyli na terenach byłej niemieckiej fabryki zbrojeniowej Aero-StahlWerke nowe przedsiębiorstwo pod nazwą Państwowe Zakłady Metalurgiczne (później, po kilku zmianach, Wytwórnia Silników Wysokoprężnych „Andoria”)³. Rok po wojnie Ludwik Cytling utworzył w Andrychowie kolejny zakład przemysłu maszynowego: fabrykę tokarek, znaną dziś pod nazwą Andrychowska Fabryka Maszyn⁴.

Równolegle z odbudową miasta i fabryk powstawała władza miejska. W dniu 1 lutego 1945 r. na pierwszym posiedzeniu tymczasowej Rady Miejskiej wyłoniono Zarząd Miejski⁵, którego pracami kierował burmistrz, robotnik zakładów Czczowiczka, Władysław Żywioł⁶, jego zastępcą został fotograf Alojzy Stuglik⁷, a sekretarzem nauczyciel Tadeusz Wolf⁸. Założono także

---

1 Nazwa „Ludowe Wojsko Polskie”, „LWP” nie była nazwą oficjalną, lecz wyłącznie wytworem ówczesnej propagandy.

2 A. Fryś, T. Putek, *Relacja Alfreda Webera z gaszenia fabryki „Bracia Czczowiczka” podpalonej przez hitlerowców w styczniu 1945 r.*, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2015, nr 18, s. 150-164.

3 A. Fryś, *Pompy produkowane w Andrychowie były stosowane w śmiertelnych myśliwcach Luftwaffe*, „Karta Groni”, 2004, nr XXIII, s. 238-244, także: A. Fryś, *Od maszyn młyńskich do samochodów dostawczych*, „Nowiny Andrychowskie”, 1995, nr 9, s. 8-9.

4 J. Zembroń, *Nasze Półwiecze 1946-1996*, Andrychów 1996, s. 53-75.

5 K. Matyjasik, *Droga ta była ciężka, lecz została stopniowo pokonana. Dzieje polityczne i społeczne Andrychowa w latach 1945-1950*, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2017, nr 20, s. 57-58.

6 A. Fryś, T. Putek, M. Pytel-Skrzypiec, D. Rusin, *Kto był kim w Andrychowie*, Andrychów 2017, s. 168.

7 *Ibidem*, s. 138-139; M. Biel-Pająkowska, *Andrychów na szklanych płytkach zachowany... Fotografie Alojzego Stuglika z lat międzywojennych*, Andrychów 2011, s. 5-6.

8 Tadeusz Wolf (1900-1970) – więzień KL Mauthausen-Gusen, nauczyciel, dyrektor Szkoły Podstawowej nr 1 w Andrychowie, patron andrychowskiej ulicy; zob. M. Paczyńska, *Patroni naszych ulic*, odc. 7, „Nowiny

komisariat Milicji Obywatelskiej⁹.

W maju 1945 r. świętowano zwycięstwo nad hitlerowskim faszyzmem, którym zakończyła się II wojna światowa.

Uroczystość wręczenia sztandaru

Z przechowywanej w Towarzystwie Miłośników Andrychowa „Karty pamiątkowej” oraz zdjęć fotograficznych wykonanych przez Alojzego Stuglika wynika, że 30 września 1945 r. na stadionie sportowym odbyło się wręczenie sztandaru, który społeczeństwo Andrychowa ufundowało 6 Pomorskiej Dywizji Piechoty.

W „Sprawozdaniu Powiatowego Oddziału Informacji i Propagandy w Wadowicach”¹⁰ podano następujący program tej uroczystości:

Godz. 9.45 uroczysta Msza Św. Polowa na stadionie sportowym

Godz. 10-ta poświęcenie sztandaru i wbijanie gwoździ

Godz. 11-ta przekazanie sztandaru przez obywateli Andrychowa gen. dyw. Popławskiemu, a z kolei chorążemu 6-tej Pom. Krzyż. Grunwaldu Dyw. Piechoty

Godz. 11.30 przemówienie gen. dywizji Popławskiego oraz przedstawicieli m. Andrychowa

Godz. 12.30 defilada jednostek 6-tej Pom. Krzyż. Grunwaldu Dyw. Piechoty

Godz. 15-ta zawody sportowe.

Według cytowanego sprawozdania: [- -] *Uroczystość wypadła nadzwyczaj dobrze, przy licznych udziałach władz, wojska, partii politycznych, organizacji młodzieżowych i Publiczności* [- -]. W dalszej części artykułu będą wyjaśnione przypuszczalne powody, dla których ta uroczystość odbyła się akurat w Andrychowie.

Na płytę stadionu wjechały wówczas pojazdy pancerne¹¹, a na udekorowanej biało-czerwonymi flagami skarpie nad boiskiem ustawiono ołtarz, przy którym odprawiono mszę polową. Odprawianie mszy podczas uroczystości państwowych było jeszcze wówczas normą, o czym świadczy reprodukowany na rysunku powyżej afisz, anonsujący obchody 3 i 9 Maja w Andrychowie w 1946 r.

W uroczystości wziął udział ówczesny dowódca I Armii WP, gen. Stanisław Popławski¹², a także dwóch generałów brygady, których rosyjskie nazwiska trudno jest odczytać z podpisów.

Andrychowskie” 2010, nr 7, s. 5; A. Fryś, M. Pytel-Skrzypiec, T. Putek, D. Rusin, *op. cit.*, s. 157-158.

⁹ *Ciepli sprawiedliwości i wolności. Szkice z historii andrychowskiej klasy robotniczej*, red. J. Świątłowski, Wadowice – Andrychów 1962, s. 61; K. Matyasik, *op. cit.*, s. 58.

¹⁰ Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Bielsku-Białej (dalej: APB-B), sygn. 10-399-4 186.

¹¹ Wjazd ciężkich pojazdów gąsienicowych, z których każdy ważył przeszło 20 ton, spowodował uszkodzenie rurek drenażu boiska, czego późniejszym skutkiem były kałuże wody po każdym deszczu.

¹² Stanisław Grigorowicz Popławski (1902-1973), urodzony w polskiej rodzinie na Podolu oficer sowiecki, skierowany przez władze ZSRS do Wojska Polskiego. W latach późniejszych m.in. dowodził oddziałami tłumiącymi protest robotniczy w Poznaniu 28 czerwca 1956. Zmarł w Moskwie.

Niektórzy z najstarszych mieszkańców Andrychowa pamiętają, że po uroczystościach na stadionie odbyła się w sali gimnastycznej Szkoły Żeńskiej w Andrychowie (dziś Szkoła Podstawowa nr 2) biesiada, której uczestnicy nie żalowali sobie alkoholu. W cytowanym wyżej sprawozdaniu Oddziału Informacji i Propagandy o tej biesiadzie oczywiście nie ma ani słowa.

Podpisy fundatorów i nazwiska osób rozpoznanych na zdjęciach

Do „Karty pamiątkowej” dołączone są trzy arkusze, zawierające około trzystu podpisów. Są to najprawdopodobniej podpisy fundatorów sztandaru, o czym świadczyć może to, że przy dwóch z nich wpisane są kwoty, odpowiednio 100 i 150 zł. Nie wszystkie podpisy udało się odcyfrować, ale warto na nie spojrzeć, bo przynajmniej w części należą one zapewne do obywateli z kształtujących się dopiero elit nowej, powojennej rzeczywistości. Z drugiej strony jest wśród nich wiele podpisów członków Komitetu Honorowego jubileuszu 20-lecia Związku Inwalidów Wojennych Rzeczypospolitej Polskiej obchodzonego w sierpniu 1939 r. Podczas obchodów jubileuszu wygłoszono patriotyczne przemówienia oraz poświęcono tablice honorowe ku czci Andrychowian i mieszkańców okolicy, poległych na polach bitwy I wojny światowej. Członkowie Komitetu Honorowego tamtej uroczystości na pewno stanowili elitę przedwojenną¹³.

Listę fundatorów sztandaru otwiera podpis wspomnianego już Władysława Żywioła (1903-1949), pierwszego powojennego burmistrza Andrychowa, który funkcję tę sprawował aż do śmierci w 1949 r. Zaraz pod nim podpisał się nieczytelnie przedstawiciel Komitetu Wojewódzkiego PPR w Krakowie. Skrót „PPR” opatrzył także swój podpis Władysław Pasternak, przed II wojną światową górnik i działacz KPP, który w 1920 r. emigrował do Francji, skąd go deportowano za działalność komunistyczną. W czasie wojny był więźniem obozów w Dachau i Mauthausen-Gusen¹⁴. Po wyzwoleniu Władysław Pasternak był I Sekretarzem PPR w Andrychowie, a potem w Wadowicach. Organizację Młodzieżową TUR reprezentował Franciszek Białczyk. Są podpisy socjalistów: Konstantego Kolbra¹⁵, Andrzeja i Józefa Pękałów oraz Adolfa¹⁶ i Józefa Prusa¹⁷. Dwaj ostatni przed wojną należeli do wspomnianego Komitetu Honorowego z sierpnia 1939 r. Spośród członków tego komitetu są także podpisy: księdza kanonika Klemensa Tatary¹⁸, proboszcza jedynej

---

13 A. Fryś, T. Putek, M. Pytel-Skrzypiec, *O uroczystości w Andrychowie, która mimowolnie stała się końcową kłamrą Dwudziestolecia Międzywojennego*, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2010, nr 13, s. 178-192.

14 Władysław Pasternak (1901-1959), zob. A. Fryś, T. Putek, M. Pytel-Skrzypiec, D. Rusin, *op. cit.*, s. 105, także: K. Matyjasik, *op. cit.*, s. 58.

15 Konstanty Kolber (1901-1983), z zawodu hydraulik, po wojnie pracował w WSW Andoria, zob. A. Fryś, T. Putek, M. Pytel-Skrzypiec, D. Rusin, *op. cit.*, s. 69.

16 Adolf Prus (1900-1985) przed wojną był robotnikiem w zakładach Braci Czczowiczka, działał w klasowym związku zawodowym, zob. *Ibidem*, s. 116.

17 Józef Prus (1906-1972) przed wojną był robotnikiem w zakładach Braci Czczowiczka, był prezesem klasowego związku zawodowego, zob. *Ibidem*, s. 117.

18 Ks. Klemens Tatar (1882-1959), w latach 1923-1959 proboszcz parafii św. Macieja. Podczas II wojny ukrywał zbiór polskich książek, pochodzących z księgarni W. Marczyńskiego, zob. *Ibidem*, s. 146.

wówczas andrychowskiej parafii, przedwojennego wiceburmistrza Franciszka Frysia¹⁹, dyrektorki Szkoły Żeńskiej Wiktorii Dalewskiej²⁰ oraz nauczycielki i działaczki harcerskiej Jadwigi Lichoniewicz²¹. Zasiadającą w przedwojennym Komitecie Honorowym właścicielką dóbr andrychowskich Różę Bobrowską²² zastąpiła jej córka, nauczycielka muzyki Jadwiga Wysocka²³. W obydwu opisywanych tu uroczystościach – przedwojennej i powojennej – brali także udział działacz społeczny i sportowy Ludwik Brożyna²⁴, jeden z pionierów odbudowy zakładów Czczowiczka – Józef Olejowski²⁵, znany działacz społeczny inż. Tadeusz Wietrzny²⁶ i dyrektor Szkoły Męskiej Józef Nowakowski²⁷. Obok wymienionych wyżej nauczycieli podpisali się także: Felicja Plaskurówna²⁸, Wanda Malicka²⁹, Jadwiga Zamojska³⁰ i Leokadia Cholewkowa³¹.

Z Fabryki Bawełnianej „Bracia Czczowiczka” fundatorem był Roman Opałko³², w innym miejscu podpisany był także inny pracownik tego zakładu – Ryszard Okraszewski³³. Utworzone po wojnie Państwowe Zakłady Metalurgiczne (o których napisano we wstępie) reprezentowali dyrektor Roman Karatnicki³⁴ i inż. Zofia Niewiarowska, a także Adam Wiktor³⁵, późniejszy dyrektor szkoły zawodowej przy tych zakładach. Nad pieczęcią z orłem „Tartak Państwowy” (był to upaństwowiony tartak Bobrowskich) podpisał się dyrektor inż. Stanisław Dubiński. Byli też przedwojenny dyrektor (a także współwłaściciel) tartaku Antoni Chrapkiewicz i jego córka

---

19 Franciszek Fryś (1900-1955), z zawodu piekarz, młodociany legionista, kombatant kampanii 1920 r. i II wojny światowej, działacz sportowy i turystyczny, od roku 1935 wiceburmistrz Andrychowa, zob. *Ibidem*, s. 40.

20 Wiktorina Dalewska (1883-1966), od roku 1911 nauczycielka, a w latach 1925-1951 dyrektorka Szkoły Żeńskiej. Działaczka społeczna, radna RM, od 1951 Honorowa Obywatelka Andrychowa, zob. *Ibidem*, s. 30.

21 Jadwiga Lichoniewicz, nauczycielka, opiekunka żeńskiej drużyny harcerskiej w Andrychowie. W latach 30. pracowała w komendzie hufca w Wadowicach; *Ibidem* s. 82.

22 Róża Bobrowska z Męcińskich (1880-1952); żona Stefana Bobrowskiego, przedwojennego właściciela dóbr andrychowskich, burmistrza Andrychowa w latach 1905-1920 i 1927-1932, zob. *Ibidem*, s. 15.

23 Jadwiga z Bobrowskich Wysocka (1909-2002), nauczycielka muzyki, absolwentka Konserwatorium w Poznaniu, podczas wojny działała w AK, zob. *Ibidem*, s. 159.

24 Ludwik Brożyna (1917-1992), z zawodu ślusarz, w młodości wybijający się sportowiec, po wojnie działacz KS „Beskid”, zob. *Ibidem*, s. 19.

25 Józef Olejowski (1895-1976), pracownik zakładów Braci Czczowiczka, legionista, kombatant kampanii 1920 r., prezes Związku Strzeleckiego. Po wojnie jeden z pionierów odbudowy AZPB, zob. *Ibidem*, s. 101.

26 Tadeusz Wietrzny (1896-1969), inżynier, przed wojną właściciel młyna motorowego. Brat Adama, burmistrza Andrychowa od 1935 r. Działacz społeczny, twórca projektów wielu inwestycji miejskich w latach międzywojennych, zob. *Ibidem*, s. 153.

27 Józef Nowakowski (1891-1966), nauczyciel, władał kilkoma językami. Od roku 1932 kierownik andrychowskich szkół; zob. *Ibidem*, s. 100.

28 Felicja Plaskurówna (1887-1946), pochodząca z Andrychowa nauczycielka tutejszych szkół. Podczas okupacji więziona we Frydlandzie, po powrocie prowadziła tajne nauczanie, zob. *Ibidem*, s. 111.

29 Wanda Malicka (1888-1960), nauczycielka i poetka (publikowała wiersze w „Płomyczku”). Podczas wojny prowadziła tajne nauczanie, zob. *Ibidem*, s. 88.

30 Jadwiga Zamojska (1892-1974), nauczycielka, podczas wojny prowadziła tajne nauczanie, zob. *Ibidem*, s. 162.

31 Leokadia Cholewkowa (1901-1976), nauczycielka, córka zasłużonego andrychowianina Ferdynanda Pachla. Podczas wojny prowadziła tajne nauczanie, zob. *Ibidem*, s. 24.

32 Wg relacji A. Webera Roman Opałko był pierwszym dyrektorem zakładu, którego nominował Zarząd Przemysłu Bawełnianego w Łodzi, zob. A. Fryś, T. Putek, *op. cit.*, s. 158; A. Fryś, T. Putek, M. PytelSkrzypiec, D. Rusin, *op. cit.*, s. 101.

33 Ryszard Okraszewski (1910-1966), zob. *Ibidem*, s. 100.

34 Roman Karatnicki (1900-1992), zob. *Ibidem*, s. 64.

35 Adam Wiktor (1919-2009), absolwent Państwowej Szkoły Przemysłowej w Bielsku-Białej, po wojnie pracownik WSW Andoria, założyciel i kierownik przyzakładowej szkoły zawodowej. Od 1975 r. doktor nauk humanistycznych, zob. *Ibidem*, s. 153.

Krystyna – pracownica Urzędu Miejskiego. W imieniu Ochotniczej Straży Pożarnej podpisał się jej prezes, naczelnik poczty Michał Pudło³⁶, który był także na liście Komitetu Honorowego wspomnianej uroczystości przedwojennej. Stanisław Filipek³⁷ reprezentował natomiast Zarząd Gminy Wiejskiej.

Andrychowskie rzemiosło i handel reprezentowali: blacharz i działacz OSP Władysław Kapustka, krawiec A. Buda, kupiec Hyziński, metalowiec Stefan Klimala³⁸, który był Starszym Cechu Rzemieślniczego, stolarz Jan Burzej, młynarz Ludwik Antecki³⁹, ślusarz Pindel, piekarz J. Marczyński⁴⁰, blacharz Kuźma⁴¹, krawiec Józef Gumoś⁴² i kupiec Antoni Migdałek. Ludową Spółdzielnię Spożywców reprezentował Wł. Tomiak. Podpisał się także wieloletni pracownik telekomunikacji Franciszek Iwaniec.

Na dwóch zdjęciach można rozpoznać Stanisława Lenartowicza⁴³, chociaż nie udało się zidentyfikować jego podpisu wśród fundatorów. Poza nim na zdjęciach udało się rozpoznać niepodpisanych: nauczyciela Jana Niemca⁴⁴, kupca Władysława Kołaczką⁴⁵, dyrektora AZPB Władysława Budę⁴⁶, Aleksandra Babińskiego i nastoletnią wówczas Jadwigę Ryłkównę (po mężu Krasoń), córkę Władysława⁴⁷, właściciela znanego w Andrychowie warsztatu elektrycznego.

Wybrane fakty z historii 6 Pomorskiej Dywizji Piechoty

6 Dywizja Piechoty została utworzona w strukturach I Armii Wojska Polskiego rozkazem gen. Zygmunta Berlinga z dnia 5 lipca 1944 r.⁴⁸ Dywizja powstała w Żytomierzu (na Ukrainie, między Kijowem, a Lwowem), lecz 12 sierpnia została przeniesiona do wyzwolonego już Przemyśla, gdzie 18 i 19 października żołnierze złożyli przysięgę. Żołnierzami byli przeważnie miejscowi Polacy, natomiast kadra oficerska składała się głównie z oficerów sowieckich, często polskiego pochodzenia. Z Armii Czerwonej wywodzili się też pierwsi dowódcy dywizji: płk Leon Kostiachin i gen. bryg. Giennadij Szejpak⁴⁹.

20 sierpnia 1944 r. dywizję wcielono do II Armii WP, ale ostatecznie walczyła ona

---

36 Michał Pudło (1894-1973), zob. *Ibidem*, s. 120.

37 Stanisław Filipek (1905-1977), nauczyciel, działacz OSP i Kasy Stefczyka, więzień obozów w Dachau i Mauthausen-Gusen. W latach pięćdziesiątych XX w. Inspektor Szkolny w Wadowicach, zob. *Ibidem*, s. 39.

38 Stefan Klimala (1905-1974), zob. *Ibidem*, s. 68.

39 Ludwik Antecki (1856-1934), zob. *Ibidem*, s. 8.

40 Józef Marczyński (1912-1979), zob. *Ibidem*, s. 89.

41 Alojzy Kuźma (1910-1981), zob. *Ibidem*, s. 80.

42 Józef Gumoś (1910-1984), zob. *Ibidem*, s. 52.

43 Stanisław Lenartowicz (1896-1968), porucznik rezerwy, kombatanat obu wojen światowych, jeńiec Oflagu w Woldenbergu, z zawodu nauczyciel, dyrektor Szkoły nr 1, zob. *Ibidem*, s. 81.

44 Jan Niemiec (1904-1975), zob. *Ibidem*, s. 89.

45 Władysław Wojciech Kołaczek (1910-2005), zob. *Ibidem*, s. 69.

46 Władysław Buda (1904-1981), zob. *Ibidem*, s. 19.

47 Władysław Ryłko (1905-1971), elektryk, właściciel renomowanego warsztatu. Członek OSP Andrychów, ojciec Stanisława, kardynała, zob. *Ibidem*, s. 130.

48 K. Sobczak, *Encyklopedia II wojny światowej*, Warszawa 1975, s. 37.

49 A. Stachula, *Szósta Pomorska. Z dziejów Szóstej Pomorskiej Dywizji Piechoty 1944-1948*, Warszawa 1981, s. 295-296.

w składzie I Armii WP. W grudniu 1944 r. dywizja wyruszyła na front w składzie 833 oficerów, 2531 podoficerów i 7786 szeregowych.

W styczniu 1945 r. dywizja brała udział w walkach o Warszawę, a następnie ścigała oddziały niemieckie cofające się w kierunku Bydgoszczy. 7 lutego w rejonie silnie umocnionej miejscowości Nadarzyce⁵⁰ dywizja walcząca na lewym skrzydle 1 DP im. Tadeusza Kościuszki przełamała opór Niemców na Wale Pomorskim i wyzwoliła wówczas Oflag Grossborn-Rederitz (Borne Sulimowo-Nadarzyce).

W marcu oddziały dywizji zaczęły luzować oddziały sowieckiej 45 Brygady Pancerniej, a następnie przy boku 3 DP rozpoczęły krwawy bój o Kołobrzeg, zakończony zwycięstwem rankiem 18 marca 1945 r.

Po spełnieniu służby antydesantowej nad Bałtykiem 8 kwietnia 6 DP rozpoczęła marsz nad Odrę. 19 kwietnia 1945 r. 14 i 18 Pułki Piechoty przeprawiły się po ciężkich walkach na zachodni brzeg Odry. 3 maja 14 PP jako pierwszy z polskich oddziałów dotarł do Łaby, gdzie doszło do spotkania z żołnierzami 9 Armii USA.

Łączne straty, przekraczające 6000 osób, stanowiły ok. 60% stanu wyjściowego dywizji. Za męstwo w walkach na Pomorzu Zachodnim dywizja otrzymała wyróżniające miano „Pomorska”, a 16 i 18 Pułki Piechoty miano „Kołobrzeskich”. Ponadto dywizja została odznaczona Krzyżem Grunwaldu i Orderem Virtuti Militari.

Po kapitulacji Niemiec dywizję wycofano na teren Polski, gdzie pierwotnie pełniła służbę w obronie granic, a później została rozlokowana w garnizonach. Dowództwo 6 PDP znajdowało się pierwotnie w Chrzanowie.

Dowództwo 6 Pomorskiej Dywizji Piechoty w Andrychowie

Późną wiosną 1945 r. dowództwo dywizji przeniosło się do Andrychowa, gdzie wówczas przybył także samodzielny pluton samochodowy dowództwa, sformowany na bazie 8 samodzielnej kompanii samochodowej. Właśnie z tego, że dowództwo 6 PDP przebywało w Andrychowie, wynikało zapewne ufundowanie sztandaru dla dywizji przez społeczeństwo tego miasta.

Zachowało się kilka zdjęć fotograficznych, z maja lub czerwca 1945 r., przedstawiających powitanie w Andrychowie jakiejś jednostki wojskowej. Zdjęcia te prawdopodobnie dokumentują właśnie przybycie do naszego miasta dowództwa 6 PDP, choć niewykluczone, że przedstawiono na nich defiladę, o której mowa w „Sprawozdaniu Powiatowego Oddziału Informacji i Propagandy w Wadowicach”. Z widocznej na zdjęciach ilości kwiatów, po jakich stąpali żołnierze, można wnosić, że przyjęto ich bardzo serdecznie, aczkolwiek nie można wykluczyć, że serdeczność ta była w jakiś sposób wymuszona.

---

⁵⁰ Po niemiecku: „Rederitz”, skąd na sztandarze napis: „Rederice”.

Nie udało się dotrzeć do mieszkańców Andrychowa, którzy pamiętaliby, gdzie konkretnie mieściło się dowództwo dywizji i pluton samochodowy. Można jedynie przypuszczać, że prawdopodobnie dowództwo 6 PDP stacjonowało w budynku dyrekcyjnym AZPB (tzw. „willi” przy ul. Krakowskiej), zaś wg relacji śp. Kazimierza Adamusa pluton samochodowy zajmował niewielką część terenu Państwowych Zakładów Metalurgicznych. Z kolei śp. Karol Mrzygłód opowiadał, że trzech oficerów WP, w tym pochodzący z Wilna oficer o nazwisku Kuczapski lub Tuczapski, kwaterowało wówczas w domu pod adresem ul. Szewska 513.

W styczniu 1946 r. dowództwo dywizji przeniesiono do Krakowa, w Wadowicach od listopada 1945 r. do stycznia 1946 r. stacjonował 14 PP i 13 Samodzielny Batalion Saperów. Tablica, która była wmurowana w ścianę koszar przy ul. Lwowskiej, informowała o stacjonowaniu tu później (od 1948 r.) 18 Kołobrzeskiego Pułku Piechoty.

Śladem pobytu 6 PDP na ziemi wadowickiej była także wmurowana na Cmentarzu Wojskowym w Wadowicach tablica o następującej treści:

18 KOŁOBRZESKI PUŁK PIECHOTY 6 PDP	
5.VII.1944 NA FRONCIE 17.I.1945 WARSZAWA ? 1945 WAŁ POMORSKI 3.?.1945 KOŁOBRZEG ? 1945 NIECHORZE 18.?.1945 BERLIN ? 1945 ŁABA	20.12.1955 O UTRWALENIE WŁADZY LUDOWEJ ? WOJ. RZESZÓW BALIGRÓD, KROSNO, KALNICA, LESKO, ROPIEŃKA, SANOK, UHERCE 1949-1951 WOJ. KRAKÓW GORLICE, KRYNICA, MAKÓW PODH. POWIAT WADOWICE, ZEMBRZYCE
CZEŚĆ I CHWAŁA POLEGŁYM ŻOŁNIERZOM W 40 ROCZNICĘ ZWYCIĘSTWA WADOWICE 1985.06.09 TOWARZYSZE BRONI 18 KPP DAR SPOŁECZEŃSTWA ZEMBRZYC	

Poza dokonaniem frontowymi dywizji tablica sławi także jej mniej zaszczytne działania w zakresie „utrwalania władzy ludowej”, które nastąpiły długo po opisanych w tym artykule wydarzeniach.

W styczniu 2011 r. w Izbie Regionalnej Towarzystwa Miłośników Andrychowa otwarto wystawę⁵¹, poświęconą wręczeniu sztandaru 6 DP.

23 czerwca 1957 r. rozkazem Ministra Obrony Narodowej część 6 PDP przeformowano w 6 Pomorską Dywizję Powietrznodesantową. Tradycje 6 Pomorskiej Dywizji Piechoty są obecnie kultywowane przez 6 Brygadę Powietrznodesantową im. gen. bryg. Stanisława Franciszka Sosabowskiego w Krakowie, gdzie w izbie pamięci przechowywany jest (a przynajmniej był

⁵¹ *Pomiędzy przeszłością a przyszłością – 40 lat działalności Towarzystwa Miłośników Andrychowa*, Andrychów 2016, s. 25.

w 2010 r.) m.in. sztandar ofiarowany przez społeczeństwo Andrychowa.

Zakończenie

Opisane w artykule wydarzenia należy widzieć w kontekście. Andrychów przez przeszło pięć lat był włączony do III Rzeszy. W odległości niespełna 30 km dymiły wówczas kominy hitlerowskiej fabryki śmierci w KL Auschwitz-Birkenau, do której – jakże łatwo – mógł trafić mieszkaniec Andrychowa.

Wyzwolenie spod hitlerowskiej okupacji oznaczało wtedy oswobodzenie, a stosunek do żołnierzy, przelewających krew w walce z hitlerowskim okupantem nacechowany był należnym szacunkiem. Przekraczając Skawę, żołnierze sowieccy wkraczali do zaznaczonego na mapach „Reichu”, więc z odbezpieczonymi pepeszami szukali „germańca”, bo też szukali na Niemcach odwetu za zbrodnie popełnione na terenie Związku Sowieckiego. Nie przeszkadzało to rzecz jasna w krytycznej ocenie niektórych zachowań tych żołnierzy, jak np. ich skłonności do alkoholu i chętnego zaboru mienia obywateli, szczególnie zegarków.

Obecność wielu członków Komitetu Honorowego uroczystości z 1939 r. wśród fundatorów sztandaru i na samej uroczystości w 1945 r. świadczy o tym, że przedwojenne elity małego miasteczka Andrychowa zaakceptowały (być może pod przymusem) nowe, powojenne porządki.

Bibliografia

Źródła:

Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Bielsku-Białej, sygn. 10-399-4 186.

Opracowania:

Biel-Pająkowska M., *Andrychów na szklanych płytkach zachowany... Fotografie Alojzego Stuglika z lat międzywojennych*, Andrychów 2011.

Chcieli sprawiedliwości i wolności. Szkice z historii andrychowskiej klasy robotniczej, red. J. Światłowski, Wadowice – Andrychów 1962.

Fryś A., *Od maszyn młyńskich do samochodów dostawczych*, „Nowiny Andrychowskie”, 1995, nr 9, s. 8-9.

Fryś A., *Pompy produkowane w Andrychowie były stosowane w śmiertelnych myśliwcach Luftwaffe*, „Karta Groni”, 2004, nr XXIII, s. 238-244.

Fryś A., Putek T., *Relacja Alfreda Webera z gaszenia fabryki „Bracia Czeczowiczka” podpalonej przez hitlerowców w styczniu 1945 r.*, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2015, nr 18, s. 150-164.

Fryś A., Putek T., Pytel-Skrzypiec M., *O uroczystości w Andrychowie, która mimowolnie stała się*

końcową klamrą Dwudziestolecia Międzywojennego, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2010, nr 13, s. 178-192.

Fryś A., Putek T., Pytel-Skrzypiec M., Rusin D., *Kto był kim w Andrychowie*, Andrychów 2017.

Matyjasik K., *Droga ta była ciężka, lecz została stopniowo pokonana. Dzieje polityczne i społeczne Andrychowa w latach 1945-1950*, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2017, nr 20, s. 57-58.

Paczyńska M., *Patroni naszych ulic*, odc. 7, „Nowiny Andrychowskie”, 2010, nr 7, s. 7.

Pomiędzy przeszłością a przyszłością – 40 lat działalności Towarzystwa Miłośników Andrychowa, Andrychów 2016.

Sobczak K., *Encyklopedia II wojny światowej*, Warszawa 1975.

Stachula A., *Szósta pomorska: Z dziejów Szóstej Pomorskiej Dywizji Piechoty 1944-1948*, Warszawa 1981.

Zembroń J., *Nasze Półwiecze 1946-1996*, Andrychów 1996.

Summary

Banner for the 6th Pomeranian Infantry Division of the Polish People's Army

A little-known event in post-war history of Andrychów

The article describes the state of affairs in Andrychów immediately after liberation by the Red Army, mentioning industrial reconstruction and organization of new municipal government. It covers the topic of presenting a banner for the 6th Pomeranian Infantry Division and attempts to analyze the profiles of the participants of the ceremony. The history of the 6th Division and traces of its presence in Wadowice is also briefly described.

Key words:

Liberation of Andrychów, reconstruction of factories, organization of municipal government, funding a banner, 6th Pomeranian Infantry Division, Polish People's Army, banner sponsors